

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію С. В. Рудницького "Суспільно-політичні інтереси поляків незалежної України". — Житомир: ФО-П Євенок О. О. — 622 с.

Нещодавно вітчизняна політична та історична науки поповнилися ще одним виданням, присвяченому темі генези складних і суперечливих українсько-польських відносин. Напевно основне, що кидається у вічі, коли відкриваєш цю книгу — емпірика — зібрана, систематизована і проаналізована, громадянська позиція і фаховість її автора. І звісно — висловлені думки і міркування змушують чергового разу замислитися і заглибитися у події українсько-польської історії. Добре відомо, що країни-сусіди, як і люди в житті — мають найбільше суперечностей, але від цього їх стосунки не припиняються. Звісно, можна відгородитися від сусіда парканом, але при появі проблем по допомогу біжать саме до сусіда і нічого тут не змінити...

Польща протягом віків суттєво впливала на розвиток подій в Україні. Ставлення польської держави, польського суспільства до української держави безпосередньо обумовлювало геополітичний вектор її розвитку. Українсько-польські відносини протягом віків великою мірою також детермінували характер суспільно-політичних процесів України.

Геополітичні реалії сучасності, членство Польщі у НАТО і ЄС не могло не поглибити впливу нашого західного сусіда на розвиток подій в нашій державі: загальновідомою є роль Польщі у лобюванні інтересів України в ЄС. Україна і Польща — це дві найбільші країни Центрально-Східної Європи за територією і потенціалом, тому від розвитку польсько-української співпраці у економічній, політичній і культурній площинах частково залежить розвиток усього центрально-східноєвропейського регіону.

У польсько-українських відносинах важливу роль відігравала і, певною мірою, продовжує відігравати польська меншина, активність впливає також на внутрішньополітичну ситуацію в Україні, а спонукальним мотивом активності групи є її інтереси у різних сферах суспільного життя. Саме діяльність польської меншини на українських територіях і є предметом аналізу автора Сергія Рудницького.

Праця складається зі вступу і трьох розділів, а завершує її список використаних джерел (668 позицій). У вступі автор звертає увагу на актуальність проблематики інтересів поляків України, слушно наголошуючи

на відсутності праць з даної тематики, вказуючи на недостатню кількість ґрунтовних наукових досліджень, присвячених польській групі у сучасній Україні, підкреслює особливе значення політичних інтересів у структурі суспільних інтересів української колонії.

У першому, теоретико-методологічному розділі, С. Рудницький зосереджується на історії висвітлення суспільно-політичних інтересів польської громади, аналізує джерельну базу дослідження, яка включає праці, присвячені етнонаціональній політиці, категоріям і поняттям «етнос», «етнічна (етнонаціональна/національна) група», «етнонаціональна (національна/етнічна) спільнота». При цьому автор максимально заглиблюється не тільки в історію польської національної меншини, а й в біографії найактивніших діячів польської національної меншини в різні періоди розвитку України, включаючи сучасність. Автор представляє також дослідження, що розглядають категорії «інтерес», «механізм», категорії і поняття, пов'язані з ними у контексті досліджуваної проблеми. На особливу увагу заслуговує аналіз джерел, які автор використав для опису інтересів польської групи – офіційних документів Ради Європи, органів державної влади і місцевого самоврядування України, органів державної влади Польщі, виступів лідерів польської громади на з'їздах, конгресах та зустрічах, матеріалів переписів населення України, соціологічних досліджень і т. п.

У наступному підрозділі автор детально розглянув такі категорії і поняття як «інтерес», «механізм», «суспільне», «потреба», «ідеологія», «забезпечення» та ін., аналізуючи, зокрема розуміння категорії «інтерес» у різні періоди розвитку наукової думки, починаючи з Античності і закінчуючи політичними теоріями кінця ХХ ст. Варто підкреслити, що С. Рудницький проаналізував використання вищезазначених категорій і понять вітчизняними політологами, філософами, дослідниками сфери державного управління.

Це дозволило автору у наступному підрозділі представити власну інтерпретацію інтересу, вибираючи суб'єктивне його розуміння, найбільш доцільне, на його думку, для опису польської групи. Відповідно, встановлено для потреб дослідження роль усвідомлення у виникненні інтересу, взаємозв'язок потреб і інтересів, етапи розвитку інтересів, зв'язок інтересу з цінностями і ідеологією, розуміння «суспільного», відмежовано суспільне від соціального, окреслено зміст суспільних інтересів у контексті дослідження польської групи. Завершує перший розділ коротка характеристика польської групи в Україні і обґрунтування хронологічних рамок праці.

У другому розділі монографії автор розглядає еволюцію і специфіку суспільно-політичних інтересів польської громади в Україні починаючи від «перебудови» 1985 року, яка започаткувала процеси, що в кінцевому рахунку призвели до виявлення у суспільно-політичному просторі інтересів польської національної групи як такої. Автор представив стан задоволення релігійних, культурних і освітніх потреб у СРСР, зміни у польсько-радянських відносинах, у політичній ситуації в СРСР. Ці зміни дозволили на артикуляцію у публічному просторі інтересів польської групи, уможливили їх поступову реалізацію у процесі становлення незалежної української держави, врахування поляків України у політиці польської держави, скерованої на польську діаспору.

Автор слушно звертає увагу на факт, що інституціоналізація польського руху, розвиток Римо-Католицької Церкви, польської освіти, польсько-українських відносин отримують законодавчу базу після низки законів, прийнятих у 1991 році, Декларації про державний суверенітет і Акту проголошення незалежності України, що дозволяє говорити про початок якісно нового періоду існування поляків в Україні.

Тому окремі підрозділи рецензованої монографії присвячено польській групі в період 1992–2011 рр., трансформації її інтересів у контексті демократизації українського суспільства, розвитку політичних і соціальних інститутів, поглибленню українсько-польської співпраці, змінах у самій польській групі. Автор аналізує розвиток польсько-українських відносин і акцентує увагу на їх ролі у реалізації інтересів поляків України, розглядає зміни у українській державі — формування законодавчої бази етнопонаціональної політики, її здійснення. Він представляє розвиток польських громадських організацій України, їх інституціоналізацію, аналізує реалізацію інтересів у сфері освіти, інформаційній сфері, ситуацію з задоволенням релігійних потреб у період 1992–2011 рр., слушно акцентуючи увагу на неоднозначні зміни, що відбувалися у сфері задоволення релігійних потреб поляків-католиків.

Третій, останній розділ рецензованої праці, присвячено реалізації суспільних інтересів поляків України станом на 2013 рік. Автор представляє взаємозв'язок і співвідношення суспільних інтересів української колонії — соціальних (у тому числі — релігійних), економічних, політичних і культурних (у тому числі інформаційних і освітніх), які у цілому відрізняють польську групу і від інших етнопонаціональних груп, і від титульної нації. Він звертає увагу на інституційні і неінституційні суб'єкти артикуляції інтересів, підкреслює у деяких випадку незбіг групових інтересів польської спільноти і інтересів її лідерів.

С. Рудницький розглядає суспільні інтереси польської громади в інституціонально-політичному просторі з врахуванням основних стадій і динаміки їх розвитку, відштовхуючись від потреб, які детермінують виникнення інтересів у різних сферах. Тим не менше, існує ряд інтересів у політичній сфері, без реалізації яких не можна говорити про реалізацію інтересів у інших сферах, відповідно, про задоволення інших потреб. Тому автор політичним інтересам присвячує окремий підрозділ, я якому він аналізує їх виникнення, артикуляцію у політичних системах України і Польщі, їх реалізацію або відсутність реалізації, перехід одного політичного інтересу у інший, циклічну актуалізацію і затухання інтересу. Окремий підрозділ присвячено стадіям і динаміці реалізації інтересів, викликаних соціальними і культурними потребами.

Врешті, в останньому підрозділі монографії С. Рудницький представляє політичні механізми реалізації інтересів польської національної меншини незалежної України. До складу механізму реалізації інтересів він включає державні інститути політичної системи України і Польщі, неурядові організації, що функціонують у Польщі і Україні і задіяні у процесі реалізації інтересів української колонії. Автор акцентує увагу на ролі і місці органів місцевого самоврядування у структурі механізму реалізації інтересів польської групи України, описує консультативно-дорадчі органи, що діють при органах державної влади України та Польщі і органах місцевого самоврядування України. У підрозділі певне місце С. Рудницький присвятив функціональному аспекту механізму реалізації інтересів польської групи, розглянувши римо-католицькі парафії в Україні, бібліотеки з книжками польською мовою, польські художні колективи, і польські доми, і пункти вивчення польської мови, засоби масової інформації, які є складовими механізму реалізації інтересів польської громади в Україні, що належать до різних політичних інститутів різних держав, але виконують у ньому однакові функції.

Підсумовуючи рецензію монографії С. Рудницького, варто ще раз підкреслити новаторський характер роботи, присвяченої суспільно-політичним інтересам польської національної меншини у сучасній Україні, використану у ній джерельну базу, опис розвитку інтересів польської спільноти в Україні, представлення динаміки їх розвитку, ступеня їх реалізації.

Разом з тим, через відділення у теоретико-методологічній частині історії розуміння категорій «інтерес», «механізм» від їх авторської інтерпретації, С. Рудницькому не вдалося уникнути повторень матеріалу у другому і третьому підрозділах першого розділу. Підрозділи третього

розділу, здається, дещо переобтяжені конкретними фактами, що дещо ускладнює сприйняття тексту.

Тим не менше, вказані недоліки не зменшують цінності монографії, яка буде корисною для представників органів державної влади і місцевого самоврядування, лідерів національних громад, насамперед польської, всіх, хто цікавиться питаннями етнополітики, розвитком польської громади і її ситуацією в сучасній Україні. І що особливо, ця монографія є прикладом наукової добросовісності, послідовності і глибини наукового пошуку.

Зеленько Галина Іванівна,

доктор політичних наук, професор,
провідний науковий співробітник Інституту
політичних і етнонаціональних досліджень
імені І. Кураса НАН України